

Sygn. akt I C 243/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 maja 2018 r.

Sąd Okręgowy w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	<i>SSO Bożena Chłopecka</i>
Protokolant:	<i>protokolant sądowy Joanna Oldakowska</i>

po rozpoznaniu w dniu 18 kwietnia 2018 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy z powództwa **M. J.**

przeciwko **H. J. (1) i Archidiecezji (...)**

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli i zadośćuczynienie

orzeka:

I. powództwo oddała w całości,

II. ustala, że koszty postępowania w całości ponosi powódka, pozostawiając ich rozliczenie referendarzowi sądowemu.

Sygn. akt: IC 243/16

UZASADNIENIE

W pozwie złożonym w dniu 21 sierpnia 2015 roku powódka M. J. wniosła o zasądzenie od pozwanej Archidiecezji (...) kwoty 8000 zł z tytułu zadośćuczynienia za naruszenie jej dóbr osobistych wraz ustawowymi odsetkami od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty. W uzasadnieniu swojego stanowiska powódka wskazała, iż w jej rodzinnym grobie został pochowany pan T. B. (1), który nie jest spokrewniony z powódką. Ponadto dodała, iż jest uprawniona do domagania się usunięcia naruszenia jej dobra na podstawie art. 24 k.c. poprzez ekshumację osoby nieuprawnionej / pozew k. 2-4/.

Pozwana Archidiecezja W. z siedzibą w W. w odpowiedzi na pozew z dnia 16 grudnia 2015 roku wniosła o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powódki na rzecz pozwanej kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego oraz opłaty skarbowej od pełnomocnictwa. Pozwana zaprzeczyła jakoby doszło do naruszenia dóbr osobistych powódki, podniosła, iż powódka ma w dalszym ciągu prawo do pochówku określone w art. 10 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych. Ponadto dodała, iż w niniejszej sprawie brak jest szczególnie uzasadnionych powodów do ekshumacji, bowiem H. J. (1) miała prawo do pochowania w grobie swojego męża /odpowieź na pozew k. 22-27/.

W dniu 23 listopada 2016 roku pełnomocnik powódki wniósł o dopozwanie H. J. (1) w zakresie żądania ekshumacji / pismo k. 84/.

Postanowieniem z dnia 30 stycznia 2017 roku Sąd Okręgowy w Warszawie na podstawie art. 194 § 3 kpc wezwał do udziału w sprawie w charakterze pozwanej H. J. (1) /postanowienie k. 90/.

Pozwana H. J. (1) w odpowiedzi na pozew z dnia 18 marca 2017 roku wniosła o oddalenie powództwa względem pozwanej H. J. (1). Pozwana w pierwszej kolejności podniosła zarzut braku legitymacji czynnej powódki do żądania ekshumacji zwłok T. B. (1). Dodała, iż powódka nie jest osobą najbliższą dla T. B. (1), a ponadto Sąd w postępowaniu cywilnym nie może samodzielnie udzielić zezwolenia na ekshumację zwłok lub szczątków ludzkich. Z tych względów zdaniem pozwanej powództwo należy uznać za bezpodstawne, bezzasadne, oraz nadto należy je traktować jako nadużycie praw podmiotowych. Zdaniem pozwanej prawo powódki do dysponowania grobem nie zasługuje na ochronę ze względu na sprzeczność z zasadami współzycia społecznego oraz ostatnią wolą Z. J.-uprawnionego do przedmiotowego grobu. Dodała, iż na ochronę zasługuje prawo do grobu realizowane przez pozwaną na mocy woli swojego zmarłego męża Z. J., przy uwzględnieniu jej wieloletniego wkładu osobistego i majątkowego w opiekę nad pamięcią i miejscem spoczynku pradziadków powódki /odpowieź na pozew k. 129-138/.

W dalszym toku postępowania strony podtrzymywały swoje stanowiska w sprawie, z tym, że powódka wniosła ostatecznie o:

- 1) zobowiązanie pozwanej H. J. (1) na podstawie art. 23 i 24 k.c. w zw. z art. 1047 § 1 kpc do złożenia oświadczenia woli o treści: „H. J. (1) jako była żona T. B. (1) wyraża zgodę na ekshumację zwłok swojego męża T. B. (1) z cmentarza W., położonego w W., ul. (...), pochowanego na tymże cmentarzu, kwatery (...), rząd (...) grób (...) i przeniesienie zwłok na (...) cmentarz komunalnym na swój koszt”;
- 2) zasądzenie od pozwanej H. J. (1) na rzecz powódki kwoty 8.000 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia doręczenia dopozwania, na podstawie art. 23 i 24 w zw. z art. 448 k.c., oraz obciążenie jej kosztami procesu,
- 3) umorzenie postępowania wobec pozwanej Archidiecezji (...) jako bezprzedmiotowego i zniesienie wzajemne kosztów postępowania pomiędzy powódką, a pozwaną Archidiecezją (...) /protokół rozprawy k.204-206v., załącznik do protokołu rozprawy k. 207-209/.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

Grób o numerze (...) będący przedmiotem sporu w niniejszej sprawie położony jest na Cmentarzu W. w W.. Cmentarz W. jest cmentarzem wyznaniowym, nie komunalnym i podlega nie tylko regułom prawa świeckiego, ale również prawa wyznaniowego. Organem uprawnionym do zarządzania cmentarzem, regulowania wszelkich spraw dotyczących cmentarza i dbania o jego bezpieczeństwo, porządek i bieżące jego utrzymanie jest Zarząd Cmentarza W. w W. /okoliczności bezsporne, **dowód:** regulamin cmentarza k. 153-164/.

Osobą, która pierwsza została pochowana w przedmiotowym grobie była W. J.. W. J. zmarła w 1942 roku i była babcią Z. J. /**dowód:** odpis skrócony aktu zgonu k. 8, k. 9 i k. 10/.

Z kolei Z. J. był dziadkiem powódki M. J. (ojciec powódki- P. J. jest synem Z. J. z pierwszego związku małżeńskiego) i pierwszym mężem pozwanej H. J. (1) /**dowody:** odpis skrócony aktu zawarcia małżeństwa k. 149, wyrok k. 151, odpis skrócony aktu urodzenia k. 6, odpis skrócony aktu zgonu k. 10, odpis skrócony aktu zawarcia małżeństwa k. 11, zeznania powódki M. J. k. 77-78 i k. 204-205/.

Z. J. nie utrzymywał kontaktów z synem P. i wnuczką M.. Z. J. poznał swoją wnuczkę na dwa lata przed śmiercią /**dowód:** zeznania przesłuchanej w charakterze świadka H. J. (1) k. 78-79v, zeznania pozwanej H. J. (1) k. 205-206v./.

W dniu 16 stycznia 1997 roku Z. J. sporządził testament. Punkt 4 testamentu wskazywał H. J. (2) z domu K. jako jedyną uprawnioną do grobu nr (...) na Cmentarzu W.. Z. J. zmarł 3 maja 1997 roku. Z. J. został pochowany na Cmentarzu W., jednakże w innym grobie, w grobie, gdzie byli pochowani jego rodzice. Postanowieniem z dnia 19 grudnia 1997

roku Sąd Rejonowy dla (...) W. Wydział Cywilny w sprawie oznaczonej sygn. akt III Ns 1970/97 stwierdził, że spadek po Z. J. nabyła na mocy testamentu własnoręcznego z dnia 16 stycznia 1997 roku żona H. J. (2) z domu K. w całości / **dowody**: testament k. 33, postanowienie k. 37/.

Kwaterą (...) na Cmentarzu W. opiekowała się pozwana. Pozwana uiszczala należne opłaty za tzw. „pokładne” do Zarządu Cmentarza / **dowód**: kwit k. 143, kwit k. 144, kwit k. 145, zeznania przesłuchanej w charakterze świadka H. J. (1) k. 78-79v, zeznania świadka J. J. k. 200-201, zeznania powódki M. J. k. 204-205, zeznania pozwanej H. J. (1) k. 205-206v /.

10 lat później tj. w 2007 roku pozwana wyszła ponownie za mąż za T. B. (2) / **dowody**: zeznania przesłuchanej w charakterze świadka H. J. (1) k. 78-79v, zeznania pozwanej H. J. (1) k. 205-206v./.

W dniu 6 maja 2011 roku H. J. (1) zwróciła się do Zarządu Cmentarza W. w W. o przepisanie prawa własności grobu w linii prostej na Z. J.. W piśmie tym wyraziła również zgodę na pochowanie w przyszłości jej drugiego męża T. B. (1). Za powyższe czynności uiściła opłatę w wysokości 2.300,40 zł / **dowody**: oświadczenie k. 34, faktura VAT, zeznania przesłuchanej w charakterze świadka H. J. (1) k. 78-79v, zeznania pozwanej H. J. (1) k. 205-206v /.

T. B. (1) zmarł 25 marca 2013 roku. Po śmierci drugiego męża pozwana zwróciła się o przepisanie prawa własności grobu na nią i wyraziła zgodę na dochowanie do tego grobu drugiego męża. Zarządzający cmentarzem nie widzieli żadnych przeciwwskazań i zgodnie z wolą żony H. J. (1) T. B. (1) został pochowany w kwaterze (...) na Cmentarzu W. w W. / **dowód**: wniosek k. 76, faktura VAT k. 36 zeznania przesłuchanej w charakterze świadka H. J. (1) k. 78-79v, zeznania Z. T. k. 195-195v., zeznania pozwanej H. J. (1) k. 205-206v /.

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie wskazanych wyżej dowodów z dokumentów znajdujących się w aktach niniejszej sprawy, które nie pozostawały ze sobą w sprzeczności i których autentyczności oraz zgodności z rzeczywistym stanem rzeczy nie zakwestionowała skutecznie żadna ze stron niniejszego postępowania.

W zakresie pokrywającym się z treścią przedstawionych dokumentów podstawę ustaleń stanu faktycznego stanowiły także osobowe źródła dowodowe w postaci zeznań świadków: H. B. (k. 78-79v.), Z. T. k. 195-195v., J. J. (k. 200-201) oraz przesłuchanych w charakterze stron powódki M. J. (k. 77-78 i k. 204-205) oraz H. J. (1) (k. 205-206v.).

Sąd Okręgowy zważył co następuje:

Powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie.

Z treści pozwu wynika, że powódka upatrywała źródła ochrony prawnej w przepisach dotyczących ochrony dóbr osobistych, a więc art. 23 k.c. i art. 24 k.c.

W pierwszej kolejności wskazać należy, iż ustalony przez Sąd stan faktyczny sprawy był w całości bezsporny między stronami, w szczególności nie było kwestionowane pochowanie w nim prababki i pradziadka powódki M. J., a także drugiego męża pozwanej T. B. (1).

Prawo do grobu posiada podwójną naturę – osobistą i majątkową, przy czym, elementom osobistym przypada w tym zakresie rola wiodąca, bez względu na to, jaka jest wartość elementów majątkowych tego prawa i na czym one polegają. W szczególności jeżeli w grobie spoczywają już zwłoki określonej osoby uprawnionej do pochowania, element osobisty prawa do grobu zyskuje przewagę nad elementem majątkowym.

Dobro to, określane zarówno w doktrynie jak i orzecznictwie, jako kult pamięci zmarłego, obejmuje zespół uprawnień o charakterze przede wszystkim osobistym i niemajątkowym wpływających ze sfery uczuć odnoszących się do osoby zmarłej, okazywania szacunku dla wspomnień i pamięci o niej, urządzenia pogrzebu oraz nagrobka i decydowania o jego wystroju, załatwiania spraw z zarządem cmentarza, ochronie przed naruszeniami, składania wieńców, palenia zniczy, decydowania lub współdecydowania o przeznaczeniu wolnych miejsc w grobie murowanym dla pochowania dalszych zmarłych. Jak akcentuje się w orzecznictwie Sądu Najwyższego, prawo do grobu ma dwojaki charakter –

osobisty i majątkowy, przy czym elementom osobistym przypada zawsze rola wiodąca, bez względu na to, jaka jest wartość elementów majątkowych tego prawa i na czym one polegają (vide wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2011 r., sygn. akt III CSK 106/11; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2009 r., sygn. akt IV CSK 513/08).

Ze względu na dominujący charakter dobra osobistego prawo do grobu nie podlega regułom dziedziczenia.

W efekcie z chwilą dokonania pochówku T. B. (1) w grobie (...) na Cmentarzu W. w W. (drugiego męża pozwanej) nie jest możliwym rozdzielenie uprawnień majątkowych od osobistych. Prawa majątkowe powódki straciły wówczas swoją odrębność, nie mogły być przedmiotem wyłącznego korzystania i rozporządzania z jej strony, a to ze względu na prawa do grobu przysługujące uprawnionej H. J. (1), których źródłem jest fakt powiązań rodzinnych z osobami pochowanymi w grobie. Wolą zmarłego Z. J. wyrażoną w testamencie sporządzonym w styczniu 1997 roku było przekazanie prawa do grobu na rzecz pozwanej. Zostało to również stwierdzone postanowieniem o nabyciu spadku. Należy przy tym wskazać na § 9 ust. 3 Regulaminu Cmentarza W., który stanowi, iż „w przypadku śmierci dysponenta grobu, jak również w sytuacji, gdy nie został on w nim pochowany, prawo do dysponowania grobem przechodzi na osobę, która dokonała jego pochówku, chyba że istnieje inna osoba wskazana prawomocnym orzeczeniem sądowym jako uprawniona do dysponowania grobem”. Z akt sprawy wynika, że to pozwana H. J. (1) dokonała pochówku pierwszego męża, któremu przysługiwało prawo do dysponowania grobem, a więc od tej pory ona nabyła uprawnienia do dysponowania tym grobem. Pozwana, zgodnie z przysługującym jej prawem do grobu umieściła w nim ciało drugiego męża – T. B. (1). Należy przy tym wskazać, że to pozwana przez wiele lat opłacała pokładne, dbała o grób, a nawet przekształciła kwaterę z grobu ziemnego na murowany.

Z ustalonego w sprawie stanu faktycznego nic nie wskazuje na to by powódce utrudniano bądź uniemożliwiano zarówno korzystanie z prawa do kultu pamięci zmarłych przodków. Prawo przysługujące powódce nie jest prawem własności a wskazanymi powyżej uprawnieniami wynikającymi z prawa do grobu, wobec czego Sąd nie może (a nawet gdyby tak było nie widzi potrzeby) ograniczyć pozostałym uprawnionym możliwości korzystania z nich.

Prawo do grobu w takiej sytuacji przysługuje więc łącznie wszystkim osobom najbliższym zmarłego – każda z tych osób jest współuprawniona i wszystkie mają równe prawa. W efekcie na zmianę przeznaczenia lub sposobu korzystania z tego prawa musi wyrazić zgodę każdy z uprawnionych, bowiem taka czynność może naruszać prawo do kultu zmarłych przysługujące każdemu z nich oraz prawo majątkowe do współposiadania i współdecydowania o prawie do grobu (vide wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2009 r., sygn. akt IV CSK 513/08).

W świetle powyższych rozważań zarówno powódce, jak i pozwanej przysługuje prawo do współdecydowania o tym, kto może być w grobie rodzinnym pochowany oraz dalsze stwierdzenie, że prawo to nie przysługuje wyłącznie H. J. (1), jako osobie, która dokonała pochówku zmarłego męża. Tym samym nie może być mowy o jakimkolwiek naruszeniu dobra osobistego powódki, albowiem nie jest ona jego wyłącznym dysponentem.

W ocenie Sądu Okręgowego nie doszło jednak do naruszenia dobra osobistego powódki, którym jest jego prawo do kultuwowania pamięci zmarłej prababci i dziadka, a tym bardziej żadne szczególne względy nie przemawiają za uwzględnieniem żądania zaniechania naruszeń tego prawa przez pozwaną.

Analizując treść twierdzeń powódki Sąd uznał, że jej roszczenie nie jest wynikiem poczucia naruszenia jakichkolwiek jej dóbr osobistych, ale ma być swoistą "represją" wymierzoną wobec pozwanej. Powódka nie wykazała, aby pozwana swoim postępowaniem doprowadziła do naruszenia jej dóbr osobistych.

Na uwzględnienie nie zasługuje również żądanie powódki dotyczące ekshumacji zwłok T. B. (1). Zgodnie z treścią art. 15 w zw. z art. 10 ust. 1 ustawy z 1959 roku o cmentarzach i chowaniu zmarłych ekshumacja i przeniesienie zwłok w inne miejsce pochówku następuje w wyniku zgody wszystkich uprawnionych członków rodziny zmarłego. Jeśli nie ma takiej zgody ekshumacja może nastąpić jedynie w szczególnie uzasadnionych przypadkach tj. na zarządzenie prokuratora lub Sądu lub na podstawie decyzji właściwego inspektora sanitarnego w razie zajęcia terenu cmentarza na inny cel.

Mając na uwadze treść powyższego przepisu należy wskazać, iż powódce nie przysługuje legitymacja do żądania ekshumacji zwłok T. B. (1). Powódka nie należy bowiem do kręgu osób, które mogą domagać się ekshumacji tej osoby.

Dlatego też powództwo w tym zakresie podlega również oddaleniu.

Sąd oddalił również powództwo skierowane przeciwko Archidiecezji (...) w W.. Mimo, że powódka wniosła o umorzenie postępowania w stosunku do tego pozwanego nie złożyła oświadczenia o cofnięciu pozwu w tym zakresie. Dlatego też powództwo skierowane przeciwko Archidiecezji (...) jako pozbawione podstawy prawnej należało oddalić.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. ustalając, że powódka M. J. jako przegrywająca proces, w całości ponosi koszty procesu i na podstawie art. 108 § 1 zdanie drugie k.p.c. pozostawiając szczegółowe ich wyliczenie referendarzowi sądowemu (pkt II wyroku).

Mając powyższe na uwadze, Sąd Okręgowy w Warszawie orzekł jak w sentencji wyroku.